

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

2107

Vragen van het lid **Van Raan** (PvdD) aan de Minister van Financiën over *de ING als huisbankier van de overheid* (ingezonden 28 januari 2021).

Antwoord van Minister **Hoekstra** (Financiën) (ontvangen 23 maart 2021) Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2020–2021, nr. 1703

Vraag 1, 2, 8, 14, 15 en 19

Herinnert u zich uw antwoord van 30 september 2020 op onze vragen over investeringen in de plasticindustrie, waarin u stelde; «Bij de aanbestedingen betalingsverkeer spelen meerdere aspecten een rol, waaronder maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Op het gebied van MVO wordt onder andere gevraagd naar duurzaamheidscriteria. Deze worden voor zover mogelijk en proportioneel toegepast in de aanbestedingen betalingsverkeer waarbij het Ministerie van Financiën de aanbestedende dienst is. Zo vraagt het Ministerie van Financiën bij grote aanbestedingen betalingsverkeer of de financiële instellingen die zich inschrijven voldoen aan een hoge score op de duurzaamheidsindices zoals de Robeco-SAM index, de ISS-Oekom rating, of de Sustainalytics-rating. Daarnaast vraagt het Ministerie van Financiën de instellingen toe te lichten in welke mate zij bijdragen aan het behalen van de doelstelling van het Klimaatakkoord zoals op 28 juni 2019 door de Nederlandse regering is gepresenteerd. Een onderdeel hiervan is een toelichting op het financierings- en beleggingsbeleid ten aanzien van:

- duurzaam gebruik en bescherming van water en mariene hulpbronnen;
- transitie naar een circulaire economie, afvalpreventie en recycling;
- preventie en beheersing van verontreiniging;
- bescherming van gezonde ecosystemen.

Voor de aanbestedingen op het gebied van het betalingsverkeer is de beste prijskwaliteitverhouding van doorslaggevend belang. Kwaliteit wordt hierbij deels ingevuld aan de hand van MVO-criteria. Het MVO-beleid wordt hierbij vanaf nu bovendien zwaarder meegewogen dan voorheen.»¹

Kunt u toelichten op welke wijze de aanbestedingsprocedure, die heeft geleid tot de keuze voor ING, is verlopen overeenkomstig bovenstaand antwoord? Indien de aanbestedingsprocedure niet conform uw antwoord is verlopen, waarom is de aanbestedingsprocedure niet verlopen zoals u de Kamer heeft medegedeeld in uw antwoord?

¹ Aanhangsel Handelingen II, vergaderjaar 2020–2021, nr. 239.

Welke weging heeft u aan de selectiecriteria toegekend? Hoe is de toekenning van het aantal punten voor maatschappelijk verantwoord ondernemen opgebouwd? Welke weging heeft er binnen dit aandeel plaatsgevonden? Wie heeft het kwaliteitspuntensysteem voor MVO ontwikkeld?

Indien u in de aanbestedingsprocedure niet de criteria heeft gebruikt zoals u de Kamer heeft voorgehouden, bent u dan bereid om de overeenkomst niet te tekenen of te ontbinden?

Erkent u dat door het aangaan van dit contract met ING, u het signaal afgeeft aan burgers en bedrijven dat ING een maatschappelijk verantwoorde bank is?

Antwoord 1, 2, 8, 14, 15 en 19

De inschrijving is conform mijn antwoord op uw Kamervragen op het gebied van MVO van 30 september 2020 verlopen (Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2020–2021, nr. 239). Zoals ik in mijn brief van 22 januari j.l. naar aanleiding van de gunning van de opdracht van het giraal betalingsverkeer van het Rijk heb aangegeven heeft Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) zwaar meegewogen bij de beoordeling van de inschrijvingen. Van de 793 punten die potentieel op de 7 thema's behaald konden worden, hadden 192 punten (24,2%) betrekking op wensen uit het thema MVO².

Voorheen bedroeg dit 10%. Daarnaast zijn er ook harde eisen geformuleerd op het gebied van MVO, zoals bv op het terrein van clustermunie.

Binnen het thema MVO waren er 80 punten te behalen met betrekking tot wensen rondom het onderwerp «Duurzaamheid». Andere onderwerpen binnen het thema MVO waren «Beloningsbeleid» (40 punten), de wijze waarop «social return» toegepast wordt (20 punten) en de waarde van social return als percentage van de totale opdrachtwaarde (52 punten). In de wens «Duurzaamheid» komen de onderwerpen waar ik in mijn antwoord van 30 september aan refereerde onverkort terug.

Volledigheidshalve geef ik hieronder de wens «Duurzaamheid» in zijn geheel weer:

«Door middel van onze inkoop stimuleren wij duurzaamheid. Dat wil zeggen dat wij het belangrijk vinden dat onze opdrachtnemers bij de totstandkoming van door ons ingekochte goederen of diensten een negatieve impact op bijvoorbeeld het klimaat, voorkomen of minimaliseren, dan wel een positieve bijdrage leveren. Beschrijf op welke wijze en in welke mate u bijdraagt aan het behalen van de doelstelling van het klimaatakkoord zoals op 28 juni 2019 door de Nederlandse regering is gepresenteerd.

In uw antwoord dienen in ieder geval de volgende aspecten terug te komen: uw beleid bij uw eigen bedrijfsvoering ten aanzien van:

de klimaatimpact en energie-efficiency van uw eigen bedrijfsvoering en de wijze waarop u deze meet.

de wijze waarop u transparant bent over de klimaatimpact en energie-efficiency van uw bedrijfsvoering en werkt aan continue verbetering.

de wijze waarop u ons over ontwikkelingen in bovenstaande informeert gedurende de uitvoering van de opdracht.

uw beleid bij financieringen en beleggingen ten aanzien van:

mitigatie van klimaatverandering;

adaptatie aan klimaatverandering;

duurzaam gebruik en bescherming van water en mariene hulpbronnen;

transitie naar een circulaire economie, afvalpreventie en recycling;

preventie en beheersing van verontreiniging;

bescherming van gezonde ecosystemen.

de impact van uw financieringen en beleggingen op klimaatimpact in CO₂-equivalenten

de wijze waarop u deze impact meet, en/of deze meeting onderhevig is aan externe validatie en/of u over de uitkomsten openbaar rapporteert;

of u beschikt over een actieplan om uw balans in lijn te brengen met het Klimaatakkoord van Parijs.

De beoordeling van de inschrijvingen heeft plaatsgevonden op basis van het gunningscriterium beste prijs-kwaliteitsverhouding. De beoordeling van de verschillende thema's waaronder MVO leverde per inschrijver een totaal aantal kwaliteitspunten op. Voor de beoordeling van de beste prijs-

² Het complete programma van Eisen en Wensen is via TenderNed in te zien.

kwaliteitsverhouding is de geoffreerde prijs gedeeld op het aantal behaalde kwaliteitspunten.

De inschrijver met de laagste prijs per kwaliteitspunt heeft de beste prijs-kwaliteitsverhouding en krijgt de opdracht gegund. Het signaal dat ik hiermee afgeef aan burger en bedrijven is dat ik de opdracht aan de inschrijver met de beste prijs-kwaliteitsverhouding heb gegund.

Vraag 3, 10 en 16

Indien uw aanbestedingsprocedure conform uw antwoord is verlopen, hoe kan het dan dat u kiest voor ING, dat volgens het recente rapport van Global Witness van december 2020 *«failed to do meaningful due diligence on their exposure tot this deforestation and continue backing the companies today despite many warnings of their failures»*, volgens Sustainalytics een medium risico vormt voor *environmental, social and corporate governance (ESG)*³, een ESG-score van de SAM heeft van 64 zonder onderscheidingen,⁴ ook volgens de Eerlijke Bankwijzer⁵ één van de slechts scorende banken is op het gebied van MVO, volgens BankTrack betrokken is bij verschillende «Dodgy Deals»,⁶ vaak betrokken is bij ernstige misstanden,⁷ en bijvoorbeeld blijft investeren in hoog-risicobedrijven in de keten van rundvlees- en sojaproductie waarmee ING bijdraagt aan de ontbossing van de Amazone en de Cerrado-savanne,⁸ en dat het Ministerie van Buitenlandse zaken laat zien dat er sinds januari 2020 een melding in behandeling is bij het Nederlands Nationaal Contactpunt (NCP) van Friends of the Earth tegen de ING over het investeren in palmoliebedrijven⁹? Heeft u (het gebrek aan) aanpak van ING van concrete mensenrechtenschendingen en milieuschade door bedrijven die ING financiert, meegewogen in de aanbestedingsprocedure? Zo niet, waarom niet?

Kunt u toelichten waarom ING als inschrijver tot de top 25% meest duurzame financiële instellingen behoort volgens u? Erkent u dat internationale benchmarks, zoals de Dow Jowns Sustainability Index (DJSI), waarin Nederlandse banken zoals ING het goed doen in vergelijking met andere banken, vooral kijken naar gepubliceerd beleid en de publieke commitments van banken, en niet naar hoeveel banken in welke soorten bedrijven of sectoren investeren?

Vindt u dat ING naar uw maatstaven, goed genoeg scoort om het goede voorbeeld te geven op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, inclusief duurzaamheid?

³ Sustainalytics, Company ESG Risk Rating, <https://www.sustainalytics.com/esg-rating/ing-groep-n-v/1008261708/>.

⁴ SAM Sustainability Yearbook 2020, https://www.spglobal.com/esg/csa/yearbook/ranking/?tx_powermail_pi1%5Bfield%5D%5Bname%5D=Ing&tx_powermail_pi1%5Bfield%5D%5Bname%5D=Ing#6.

⁵ Eerlijke Bankwijzer, <https://eerlijkegeldwijzer.nl/bankwijzer/banken/ing-bank/>.

⁶ Banktrack, https://www.banktrack.org/bank/ing#dodgy_deals; zie ook https://www.banktrack.org/page/what_are_dodgy_deals: «BankTrack's database of Dodgy Deals includes profiles of projects or companies financed by private sector banks that have been identified as damaging to the environment or society, which according to BankTrack should have no place in the portfolio of responsibly operating banks. Most are or have been the subject of civil society campaigns.»

⁷ Voorbeelden: Milieudefensie, «Tijdlijn: ING al ruim 20 jaar op de hoogte van misstanden in de palmolie-industrie», 3 juli 2019, <https://milieudefensie.nl/actueel/tijdlijn.pdf> en Milieudefensie, 8 maart 2019, «ING financiert nog steeds foute palmolie» <https://milieudefensie.nl/actueel/ing-financiert-nog-steeds-foute-palmolie> en Amnesty International, «ING, Rabobank, ABP en Allianz financieren verwoesting Amazone», 27 augustus 2020, <https://www.amnesty.nl/actueel/ing-rabobank-abp-en-allianz-financieren-verwoesting-amazone> en Amnesty International, «ABN Amro, ING en Rabobank negeren mensenrechten», 10 oktober 2018, <https://www.amnesty.nl/actueel/abn-amro-ing-rabobank> en Financieel Dagblad, «Oeso behandelt klacht tegen ING over betrokkenheid bij palmolie», 20 januari 2020, <https://fd.nl/ondernemen/1331507/oeso-neemt-klacht-van-milieudefensie-tegen-ing-in-behandeling>

⁸ Eerlijke Geldwijzer, «ING, Rabobank en ABN financieren verwoesting Amazone», 26 augustus 2020, <https://eerlijkegeldwijzer.nl/bankwijzer/nieuws/2020/ing-rabobank-en-abn-financieren-verwoesting-amazone/>

⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Lopende meldingen bij het Nederlands NCP, <https://www.oeso.nl/meldingen/overzicht-meldingen/lopende-meldingen>

Antwoord 3, 10 en 16

In het thema «MVO» gelden er eisen ten aanzien van het ondertekenen van de verklaring omtrent het verbod op clustermunie en de verklaring omtrent de beleidsverplichting aangaande het respecteren van mensenrechten, het meewerken aan de realisatie van social return en de rating van de inschrijver op duurzaamheid. Specifiek ten aanzien van de objectieve beoordeling van de duurzaamheid heb ik als eis gesteld:

«U dient qua duurzaamheid te behoren tot de top 25%-financiële instellingen op basis van:

- de Robeco-SAM index, óf
- de ISS-Oekom rating, óf
- de Sustainalytics rating, óf
- CDP rating.»

ING heeft verklaard aan deze gestelde duurzaamheidseisen te voldoen. De duurzaamheidsratings van ING zijn via de volgende link publiek toegankelijk: <https://www.ing.com/Sustainability/The-world-around-us-1/Ratings.htm>. Elke aanbieder van een rating heeft een eigen methodiek ontwikkeld, maar het beeld dat deze ratings louter naar gepubliceerd beleid kijken deel ik niet. De methodologie van Sustainalytics bijvoorbeeld, waarnaar in de vraag wordt gerefereerd, beoordeelt de risicoblootstelling van een onderneming aan duurzaamheidsaspecten en de wijze waarop dit risico wordt beheerst. Controverses/incidenten worden in de methodologie meegewogen als een indicatie dat het risico onvoldoende wordt beheerst. De relatieve score van ING volgens de Sustainalytics methodologie is dat ING tot de top 20% van beoordeelde banken (positie 164 van 1016 banken) behoort, als absolute score krijgt ING de score «medium risk».

Vraag 4

Bent u ermee bekend dat ING tientallen Russische energiehandelaren hielp met belastingontwijking door te bankieren voor klanten met offshoreconstructies,¹⁰ en kent u het onderzoek van Greenpeace en Eerlijke Bankwijzer waaruit blijkt dat ING de afgelopen jaren miljarden heeft geleend aan Lukoil, Norilsk Mining en Gazprom,¹¹ bedrijven die nauw verbonden zijn aan de entourage van Russische president Poetin, terwijl er in Rusland mensen in de gevangenis belanden omdat zij zich uitspreken voor democratie? Is er in de beoordeling van het MVO gehalte van ING rekening gehouden met dit aspect van zaken doen met bedrijven die innig verbonden zijn met autoritaire regimes?

Antwoord 4

Ik ben bekend met de bronnen waaraan gerefereerd wordt in deze vraag. Het genoemde FD-artikel uit 2018 ziet onder andere op risico's op corruptie en witwassen in specifieke sectoren en regio's. Mede naar aanleiding van de conclusie van De Nederlandsche Bank in dat jaar dat financiële instellingen hun verantwoordelijkheid op dat terrein nog onvoldoende adequaat oppakten (Kamerstuk 31 477, nr. 27), bevat het plan van aanpak witwassen een reeks maatregelen om het voorkomen en bestrijden van witwassen te intensiveren (Kamerstuk 31 477, nr. 41). Het kabinet verwacht van Nederlandse bedrijven die internationaal opereren, waaronder financiële instellingen zoals ING, dat zij ook de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (OESO-richtlijnen) en United Nations Guiding Principles (UNGPs) on Business and Human Rights naleven. Dit houdt in dat zij voor hun bedrijfsprocessen risico's op misstanden voor mens en milieu in kaart brengen, hun invloed aanwenden om deze risico's te voorkomen, te verminderen en/of aan te pakken, de aanpak hiervan monitoren en hierover rapporteren. In het onderdeel MVO zijn eisen en wensen ten aanzien van clustermunie, de beleidsverplichting van het respecteren van mensenrechten, beloningsbeleid, duurzaamheid en social return gesteld. Onderdeel hiervan is de eis om de verklaring naleving mensenrechten te ondertekenen, waarin expliciet opgenomen staat dat de ondertekenaar de OESO-richtlijnen en UNGP's naleeft.

¹⁰ Financieel Dagblad, «ING helpt tientallen Russische energiehandelaren met offshorebankieren», 23 juni 2018, <https://fd.nl/economie-politiek/1259307/ing-helpt-tientallen-russische-energiehandelaren-met-offshorebankieren>

¹¹ Greenpeace, «Nederlandse investeringen in oliebedrijven bedreigen Noordpool», 6 februari 2020, <https://www.greenpeace.org/nl/klimaatverandering/31012/nederlandse-investeringen-in-oliebedrijven-bedreigen-noordpool/>

Vraag 5 en 13

Bent u bereid om te laten zien hoe ING, als huisbankier van de overheid, concreet heeft laten zien hoe de bank concrete, langjarige misstanden op het gebied van mensenrechten, milieu en dierenwelzijn onder zakelijke bankklanten heeft helpen mitigeren en voorkomen, hoe de bank dat nog beter gaat doen dan dat de bank nu doet en welke concrete afrekenbare targets ze zichzelf heeft gesteld? Zo nee, waarom niet?

Hoeveel procent van de kwaliteitspunten haalde ING bij het aandeel MVO en hoeveel bij de andere aandelen? Wat was het gevolg geweest wanneer beide inschrijvers niet aan 24% van de kwaliteitspunten konden komen?

Antwoord 5 en 13

Bij deze aanbesteding zijn eisen gesteld aan het tekenen van een verklaring omtrent het verbod op clustermunie en beleidsverplichtingen aangaande het respecteren van mensenrechten. Daarnaast zijn er eisen en wensen gesteld aan het beloningsbeleid, duurzaamheid en social return. Zie hiervoor ook het antwoord op vraag 3, 10 en 16.

Daarnaast moet een inschrijver tenminste 60% van het totaal te behalen kwaliteitspunten op de verschillende thema's behalen om in de eindbeoordeling van prijs/kwaliteitsverhouding te mogen meedingen.

Voor MVO waren 24% van de totaal aantal kwaliteitspunten te halen.

Naarmate een inschrijver minder kwaliteitspunten op MVO behaalt, wordt het lastiger het minimum van 60% van het totaal aantal punten te behalen.

In een aanbesteding heeft de informatie die de inschrijvers bieden en de beoordeling hiervan een vertrouwelijk karakter. In het beschrijvend document van deze aanbesteding is dan ook aangegeven: «*Wij gaan vertrouwelijk om met uw gegevens. Wij geven uw gegevens niet aan anderen. Ook niet als wij de Opdracht niet aan u gunnen*». Het exacte aantal behaalde kwaliteitspunten door ING op het gebied van MVO kan ik daarom niet verstrekken.

Vraag 6, 7, 11 en 12

Erkent u dat ING zijn inzet beperkt tot «*alignment of [it's] lending portfolio with the well-below 2°C goal of the Paris Agreement*», dat ING zich hierbij beperkt tot inzet gericht op een deel van de leningenportefeuille (bijvoorbeeld oliehandelaars niet), dat het beleggingen voor eigen rekening in het kader van vermogensbeheer niet meeneemt in zijn klimaatbeleid,¹² en dat de inzet van ING ten aanzien van de fossiele energiesector een afname is van financiering hiervan met 1% per jaar in de komende twintig jaar,¹³ terwijl de Kamer zich in 2016 al expliciet uitsprak dat «financiële instellingen bijdragen aan de doelstelling van 1,5°C zoals afgesproken in Parijs»,¹⁴ de initiatiefnota van de leden Snels (GroenLinks), Sneller (D66), Bruins (ChristenUnie) en Slootweg (CDA) «Van oliedom naar gezond verstand: verduurzaming van de financiële sector» zich uitspreekt over het belang van inzet op een maximale temperatuurstijging van 1,5°C, en dat Verenigde Naties (VN)-rapporten in 2020 en de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties benadrukken: «*The science is crystal clear: to limit temperature rise to 1.5-degrees Celsius above pre-industrial levels, the world needs to decrease fossil fuel production by roughly 6 per cent every year between now and 2030.*»¹⁵?

Bent u, gezien het belang van een maximale temperatuurstijging van 1,5°C zoals de Verenigde Naties en de Kamer zelf recentelijk nog hebben uitgesproken, bereid om uw relatie met de huisbankier van de overheid te benutten om ING aan te sporen klimaatbeleid aan te scherpen naar inzet op maximaal 1,5°C graad temperatuurstijging, opname van nu nog missende investeringscategorieën en bedrijfssectoren in klimaatbeleid, en afname van financiering van alle fossiele energie met tenminste zes procent per jaar? Zo ja, hoe? Zo niet, waarom niet?

¹² ING, «Terra progress report 2020», <https://www.ing.com/MediaEditPage/2020-ING-Terra-progress-report.htm>

¹³ NOS.nl, «ING begint voorzichtig met afstoten oliebelangen», 8 oktober 2020, <https://nos.nl/artikel/2351567-ing-begint-voorzichtig-met-afstoten-oliebelangen.html>

¹⁴ Kamerstuk 31 793 nr. 143, Motie Dik-Faber/Van Veldhoven, <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vk48ato1hja>

¹⁵ UNFCCC, 2 december 2020, <https://twitter.com/UNFCCC/status/1334135624400515075>

Klopt het dat de ING sinds 2019 de klimaatimpact van een deel van z'n leningen meet in lijn met de twee gradendoelstelling van Parijs en niet de 1,5°C-doelstelling?
Bent u bereid na te gaan of ING weigert deze 1,5°C-doelstelling te hanteren? Zo, nee waarom niet?

Antwoord 6, 7, 11 en 12

ING presenteert in haar Terra voortgangsrapportages welke stappen zij onderneemt om haar leningenportefeuille in lijn te brengen met de doelen van Parijs. In het Terra voortgangsrapport van 2020 staat dat ING deze portefeuille in lijn wil brengen met de ruim onder de 2°C-doelstelling van het Parijsakkoord.¹⁶

Ik moedig niet alleen ING, maar de volledige financiële sector aan om scherpe duurzaamheidsambities te stellen.

De middelen die banken, verzekeraars, pensioenfondsen en andere vermogensbeheerders beheren en investeren vormen namelijk een belangrijk bouwsteen in de duurzame transitie.

In het kader van het klimaatakkoord heeft de financiële sector zich gecommitteerd aan het leveren van een bijdrage aan de uitvoering van het Parijsakkoord. Zij hebben toegezegd om vanaf boekjaar 2020 de klimaatimpact van de relevante onderdelen van hun portefeuille in kaart te brengen en vanaf 2022 actieplannen op te stellen hoe ze deze impact willen terugdringen. Ik heb u in het najaar van 2020 in een brief over de voortgang van het klimaatcommitment geïnformeerd.¹⁷

Zoals ik ook in de kabinetsreactie op de initiatiefnota «Van oliedom naar gezond verstand: verduurzaming van de financiële sector» aangaf verwelkom ik inspanningen van financiële instellingen om in het kader van het klimaatcommitment, waar mogelijk, scherpere reductiedoelstellingen te stellen.¹⁸

Vraag 9

Op welke manier achtte u de door ING getekende verklaring omtrent het verbod op clustermunie en het respecteren van mensenrechten geloofwaardig, met het oog op de in vraag drie genoemde scores en voorbeelden van misstanden? Waarop is deze verklaring gebaseerd?

Antwoord 9

De verklaring die wordt geëist ten aanzien van de clustermunie is gebaseerd op de verklaring van Dublin. In de verklaring staat dat ING:

er naar streeft in de geest van de ratio van het op 30 mei 2008 te Dublin tot stand gekomen Verdrag inzake Clustermunie te handelen door het onder het volgende punt genoemde; en

niet direct investeert en zal niet direct investeren in partijen waarvan de Inschrijver weet of redelijkerwijs behoort te weten dat die partijen betrokken zijn bij de productie, de verkoop of de distributie van clustermunie.

De mensenrechtenverklaring is gebaseerd op naleving van de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs) en de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (OESO-richtlijnen) en komen overeen met de eerder gemaakte afspraken in het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) convenant voor de bancaire sector, waar ING overigens ook ondertekenaar van was. Bij ondertekening van de mensenrechtenverklaring, verklaart de partij onder andere dat zij de OESO-richtlijnen en UNGP's onderschrijven, due diligence toepassen ten aanzien van mensenrechten, sectoraal en/of thematisch beleid hebben, transparant zijn over uitsluitingen, een klachten- en klokkenluidersmechanisme hebben en bereid zijn om met maatschappelijke actoren in overleg te treden over verdere verbeteringen en eventuele aanpassingen aan haar mensenrechtenbeleid.

¹⁶ ING, «Terra progress report 2020», p. 5, <https://www.ing.com/MediaEditPage/2020-ING-Terra-progress-report.htm>

¹⁷ Kamerstuk 32 013, nr. 240.

¹⁸ Kamerstuk 35 446, nr. 3.

Vraag 17 en 18

Kunt u zich herinneren dat u in uw reactie van 21 januari 2021 op onze vragen over belemmeringen voor de verduurzaming van de financiële sector niet heeft aangegeven bereid te zijn om financiële instellingen aan te sporen om misstanden aan te pakken?¹⁹ Geldt dit ook voor uw huisbankier? Waarom wilt u wel of niet de huisbankier van de overheid aansporen om misstanden aan te pakken?

Indien u de ING wel wil aansporen om misstanden aan te pakken, hoe gaat u dit doen?

Antwoord 17 en 18

In mijn antwoord op de vragen van het lid Van Raan over belemmeringen voor verduurzaming van de financiële sector van 21 januari geef ik aan continu met de financiële sector in gesprek te zijn over hun duurzaamheidsambities en mogelijkheden om deze aan te scherpen. Zoals ik ook in mijn eerdere beantwoording aangaf, spreken in het kader van de Commissie Financiële Sector Klimaatcommitment (CFSK) ambtenaren van de ministeries van Economische Zaken en Klimaat en Financiën met de sector over hoe zij invulling kan geven aan het klimaatcommitment. Naar aanleiding van de eerste voortgangsrapportage van het klimaatcommitment heb ik hier ook tijdens een ronde tafel met de sector over doorgesproken. Ik zal dit blijven doen.

Vraag 20

Wat was de rol van ING in de toeslagenaffaire? Wat doet ING nu ten aanzien van de gevolgen voor de gedupeerde ouders uit de toeslagenaffaire, bijv. op het gebied van schuldenafhandeling?

Antwoord 20

ING verzorgt als huisbankier van de Belastingdienst het betalingsverkeer van de Belastingdienst. Dit geldt ook voor het betalingsverkeer met betrekking tot de maandelijkse uitbetaling van miljoenen toeslagen die worden betaald vanuit de Belastingdienst. De rol van ING als huisbankier ten aanzien van de gevolgen voor de gedupeerde ouders uit de toeslagenaffaire beperkt zich dan ook tot het betalingsverkeer dat voortvloeit uit de hersteloperatie. Het gaat dan om het betalingsverkeer dat in opdracht van de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (UHT) door het onderdeel van de Belastingdienst dat verantwoordelijk is voor Inning & Betalingsverkeer via de ING als huisbankier wordt uitbetaald.

Voor de private schuldaafhandeling van gedupeerden in relatie tot banken vinden constructieve gesprekken plaats met de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB)». Hierover zal uw Kamer afzonderlijk worden geïnformeerd in het kader van de hersteloperatie Toeslagen.

Vraag 21 en 22

Erkent u dat transparantie eraan kan bijdragen dat burgers en bedrijven verantwoorde keuzes kunnen maken over waar zij bankieren? Waarom wel of niet?

Erkent u dat een waarschuwing in alle reclame-uitingen van banken, die bestaat uit een waarschuwingszin en een waarschuwingssymbool over hoe zij scoren op het gebied van duurzaamheid – analoog aan de kredietwaarschuwing «Let op! Geld lenen kost geld» – kan bijdragen aan transparantie op het gebied van duurzaamheid richting hun (potentiële) klanten? Waarom wel of niet? Bent u bereid om banken in het algemeen hiertoe te verplichten en bent u in ieder geval bereid om dit met ING af te spreken, omdat ING zal gaan profiteren van een soort overheidsgoedkeuring? Waarom wel of niet? Zo niet, hoe verhoudt dit zich tot uw reactie van 3 juli 2020 op de initiatiefnota van de leden Snels (GroenLinks), Sneller (D66), Bruins (ChristenUnie) en Slootweg (CDA): «van oliedom naar gezond verstand: verduurzaming van de financiële sector», waarin u stelt dat het kabinet zich inzet voor de bevordering van transparantie, en tot de verkenning naar de markt voor groene financiering waarin u gedeeld hebt dat u van mening bent dat meer inzichtelijkheid en

¹⁹ Aanhangsel Handelingen II, vergaderjaar 2020–2021, nr. 1397, antwoord op vraag 20.

transparantie kan bijdragen aan het beter inzichtelijk maken van duurzaamheidsrisico's²⁰?

Antwoord 21 en 22

Zoals ik in de beantwoording van Kamervragen van het lid Van Raan (PvdD) van 21 januari 2021²¹ heb aangegeven, is er meer informatie nodig over de impact op het klimaat en biodiversiteit in alle schakels van de financiële keten: voor investeerders gaat het om informatie over de bedrijven waarin zij investeren, voor klanten om informatie over hun beleggingen en hun financiële dienstverlener(s), en voor toezichhouders om informatie van de onder toezicht staande financiële instellingen. Dit geldt ook voor andere ESG-thema's.

De afgelopen jaren zijn er al belangrijke stappen gezet op het gebied van transparantie. Een belangrijke ontwikkeling is de Europese taxonomie. De taxonomie bepaalt welke investeringen en activiteiten duurzaam zijn en zorgt daarmee voor een gemeenschappelijke taal tussen investeerders, bedrijven en beleidsmakers op het gebied van groene investeringen en beleggingen. In het bestuursverslag dienen – kort gezegd – banken, verzekeraars en beursondernemingen te rapporteren over hoe zij zich tot de taxonomie verhouden.

Daarnaast wordt de EU-richtlijn niet-financiële informatie (RNFI) momenteel herzien. De RNFI verplicht banken, verzekeraars en beursondernemingen om in het bestuursverslag informatie op te nemen over hoe de onderneming omgaat met sociale en ecologische uitdagingen. Dit helpt consumenten en andere belanghebbenden om de niet-financiële prestaties van deze ondernemingen te evalueren en mee te nemen in hun beslissingen, bijvoorbeeld bij de keuze waar te bankieren. Bij de herziening kijkt de Europese Commissie onder andere naar het uitbreiden van de reikwijdte van ondernemingen die onder de richtlijn vallen. Daarnaast wordt gekeken of het wenselijk is om één (meer gedetailleerde) rapportagestandaard te ontwikkelen voor niet-financiële informatie, zoals al geldt voor financiële informatie.

Mede gelet op bovenstaande ontwikkelingen op het terrein van transparantie over duurzaamheid zie ik geen aanleiding om banken te verplichten om in alle reclame-uitingen een waarschuwingszin en -symbool op te laten nemen met een duurzaamheidsscore, analoog aan de kredietwaarschuwing «Let op! Geld lenen kost geld». Hierbij geldt tevens dat uit een rapport van de AFM²² blijkt dat de kredietwaarschuwing geen directe invloed heeft op leenbeslissingen en op hoe mensen denken over lenen. Ook uit bestaande wetenschappelijke studies²³ en onderzoeken van de AFM²⁴ komt geen bewijs voor de effectiviteit van waarschuwen op beslissingen van mensen naar voren. In mijn Kamerbrief van 8 januari 2020 ga ik hier verder op in.²⁵

²⁰ In de reactie van het kabinet van 21 januari 2021 (Aanhangsel Handelingen II, vergaderjaar 2020–2021, nr. 1397) op onze vragen over belemmeringen voor de verduurzaming van de financiële sector wordt dit bevestigd (antwoord op vraag 14).

²¹ Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2020–2021, nr. 1397.

²² <https://www.afm.nl/nl-nl/nieuws/2016/dec/geld-lenen-geen-effect>

²³ Edworthy, J., Stanton, N., & Hellier, E. (1995). Warnings in research and practice. *Ergonomics*, 38(11), 2145-2154.; Wogalter, M. S., DeJoy, D., & Laughery, K. R. (Eds.). (2005). *Warnings and risk communication*. CRC Press.

²⁴ AFM «Leengedrag onder de loep» (<https://www.afm.nl/nl-nl/nieuws/2018/jan/rapportleengedrag>) (<https://www.afm.nl/nl-nl/professionals/nieuws/2016/dec/geld-lenen-geeneffect>).

²⁵ Kamerstuk 24 515, nr. 505.